

SUMMARY

In the article the actual questions of adjusting of directions of development of region are considered with the purpose of search of optimum vectors of structural changes in the regional economic system. For the decision of the set problem the complex of models describing the conduct of basic subsystems of region from positions of systems approach is developed.

Keywords: regional economic system, complex of models of regional development, scenarios of development.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Регулювання регіонального розвитку в Україні / О.І. Амоша, В.П. Вишневський, А.І. Землянкин [та ін.] // Економіка промисловості. – 2006. - № 1(32). – С. 45 – 59.
2. Василенко В. Н. Архитектура регионального экономического пространства: монография / В. Н. Василенко; НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 311 с.
3. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / [ред. акад. НАНУ В. М. Геєць]. – К.: Логос, 1999. – 500 с.
4. Дорогунцов С.І. Перспективи економічного розвитку України: проблеми, пошук, впровадження / Уклад.: С.І. Дорогунцов; НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. — К., 1998. — 178 с.
5. Карпінський Б.А. Сталий розвиток економіки: узагальнена модель: Моногр. / Б.А. Карпінський, С.М. Божко. — Л.: Логос, 2005. — 255 с.
6. Кухарская Н.А. Стратегические приоритеты трансформации экономики регионов Украины: тенденции, формы, механизмы: Монография / Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины. — Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2010. — 519 с.
7. Ерохина Е.А. Парадигматические явления в экономическом развитии / Е.А. Ерохина. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 2006. – 168 с.

УДК 004.422+346.545(520)

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ (ІТ) ЯК ІНСТРУМЕНТ АДАПТАЦІЇ БІЗНЕСУ ДО УМОВ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ (ДОСВІД ЯПОНІЇ)

Тульку Я.І., асистент кафедри міжнародної економіки ДУііШ

Гадзіна Д.О., координатор Громадської Ініціативи «Донбас – Відкриваючи майбутнє»

Постановка проблеми. «Вживають не найсильніші й не найрозумніші, а ті, що швидше адаптуються до змін». Ч. Дарвін

Висловлювання Дарвіна як найкраще підходить до тенденцій та процесів, що відбуваються сьогодні в світовій економіці, політиці, суспільстві. Формування нової парадигми світосприйняття, нових викликів в різних сферах життєдіяльності людини обумовлює необхідність пристосовування до стрімких змін, що відбуваються, і від швидкості та ефективності пристосовування або адаптації до цих змін залежить якість життя та можливість подальшого розвитку.

В економічній сфері до таких змін та процесів можна віднести наступні: глобалізація економічної діяльності, формування нової економічної системи, трансформація понять конкурентоспроможності в глобальному економічному просторі та прийняття господарської системи світу через призму глобалістики, геоekonomіки та нового світового порядку. В цьому аспекті питання адаптації української економіки та бізнесу до умов, що трансформуються, стає особливо актуальним. Такі умови обумовлюють необхідність розвитку інформаційного суспільства та інформатизації. Впровадження ІКТ, їх широке застосування в різних сферах життєдіяльності домогосподарств, бізнесу та держави є одним з найважливіших інструментів сталого розвитку, що сприяє підвищенню рівня економічного, соціального, культурного, технологічного розвитку країни. З урахуванням загальносвітових тенденцій Україною взято курс на розбудову інформаційного суспільства та суспільства знань. В той же час залишається цілий комплекс невирішених проблем нормативно-правового, організаційно-технічного, науково-методичного, інформаційно-аналітичного, ресурсного забезпечення розбудови інформаційного суспільства.

Найбільш успішним прикладом формування інформаційного суспільства, на наш погляд, є Японія, де сьогодні сформована одна із самих передових у світі інформаційних і телекомунікаційних інфраструктур, а японський бізнес активно використовує переваги, що надають ІТ. **Метою статті** є порівняння рівня інформатизації української та японської економіки та вивчення досвіду використання ІТ підприємствами малого та середнього бізнесу Японії для підвищення продуктивності, конкурентоспроможності та успішного функціонування в умовах глобальної конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями використання інформаційних технологій в бізнесі, взаємозв'язок продуктивності та прибутковості підприємства від використання ІТ та інші

питання розглядаються в працях вітчизняних (Є. Середя, А. Береза, А. Кухар, І. Ярова, Р. Ситнік та ін.) та зарубіжних (М. Kuwayama, Y. Ueki, M. Tsuji, M. N. Baily, M. Morikawa, R. L. Martin, J. L. Rotman, J. B. Milway та ін.) вчених. Специфічні питання щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій як невід'ємного засобу ефективною адаптації до глобального конкурентного середовища залишаються невивченими. Тому виникає необхідність в дослідженні кращих зарубіжних практик та використання деяких їх елементів в умовах українських реалій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключова концепція сучасності – «швидкість». Швидкість зміни характеру бізнесу; питання оперативності керування бізнес-процесами; динаміка зміни способу життя споживачів і їхніх запитів під впливом все більшої доступності інформації. Швидкість росту якості продукції й швидкість удосконалювання бізнес-процесів набагато вище, а при досить великому значенні цих показників відбувається зміна характеру самого бізнесу. Якщо компанія, що випускає або поширює продукцію, здатна відреагувати на ринкову ситуацію не за кілька тижнів, а за кілька годин, те, по суті, вона вже стає компанією, що займається послугами із пропозиції цієї продукції [1, с. 12].

Основа всіх цих змін проста: це потік цифрової інформації. Ми вже біля трьох десятиліть живемо в інформаційну еру, але ні наші підприємці, ні споживачі не звикли до цього, оскільки основна частина обміну інформацією між компаніями як і раніше відбувається за допомогою паперових носіїв. Багато хто використовує можливості інформаційних технологій – але лише для контролю за основними операціями: керування виробничими системами, складанням рахунків, веденням бухгалтерського обліку й розрахунку податків. Все це – не більш ніж автоматизація старих процесів.

І далеко не всі використовують ці технології дійсно по призначенню, тобто для організації нових, радикально вдосконалених бізнес-процесів, які дозволять співробітникам повністю розкрити свої здатності й забезпечать можливість вироблення відповіді на будь-які зміни умов з такою швидкістю, що необхідна для успішної конкуренції в новому світі «високошвидкісного» бізнесу. Більшість компаній не усвідомлює, що сьогодні кошти реалізації таких змін уже доступні кожному. І хоча дуже багато проблем у бізнесі є по своїй суті проблемами інформаційними, майже ніхто не приділяє уваги інформації так, як вона того заслуговує.

Багато досліджень доводить той факт, що ефективне використання інформаційних технологій вносить вагомий вклад у високу продуктивність економіки. (наприклад, Гордон (2000), Олінер та Сішел (2001), Бейлі та Лоуренс (2001) та інші). Зокрема, японські експерти відзначають значний вплив передових інформаційних технологій на економіку країни. Виділяють наступні моменти:

- підвищення ефективності бізнесу від використання високошвидкісних і мобільних каналів зв'язку;
- підвищення ефективності бізнесу від використання бездротових радіочіпів для контролю виробничих процесів, складування й транспортування товарів і їхнього продажу;
- щорічний ріст обсягів продажів у сфері бізнес – клієнт (1587 млрд. ієн в 2003 році й 1912 млрд. ієн в 2004 році) і бізнес – бізнес (46,3 трлн. ієн в 2003 році й 77,4 трлн. ієн в 2004 році) [2].

Ряд досліджень демонструють позитивний ефект використання ІТ саме в малому та середньому бізнесі (наприклад, Ліхтенберг (1995), Грінен та Мариссе (1996), та ін.). Тому, на наш погляд, виникає необхідність поглибленого дослідження впливу інформаційних технологій на ефективність та глобальну конкурентоспроможність підприємств.

Взагалі інфраструктура підприємств може розглядатися з двох основних точок зору: по-перше, с точки зору ІТ-інфраструктури, по-друге – цільове використання інформаційних технологій.

Існує три рівні використання ІТ:

1. Інфраструктура: телекомунікаційна мережа.
2. Базова система: персональні комп'ютери (ПК), мобільні телефони.
3. Програмне забезпечення: електронна комерція (B2B – бізнес – бізнес, B2C – бізнес – клієнт),

EDI (електронний документообіг), SCM (системи управління ланцюжками постачань) [3, с. 51].

Важливою умовою їх використання є ефективне поєднання всіх трьох напрямків.

Головні цілі використання ІТ корпоративним сектором, в основному, пов'язані зі спрощенням інформаційних потоків та спільним користуванням ПК:

- Забезпечення та використання інформації: електронна пошта, веб-сайти і т. ін.
- Ефективність внутрішніх робіт: програмне забезпечення групової роботи, наприклад, бухгалтерський облік, платіжні відомості, керування матеріально-технічним постачанням.
- Співробітництво з іншими фірмами за допомогою системи зв'язку: B2B, B2C, EDI, SCM, ERP (Enterprise Requirements Planning – планування ресурсів підприємства), CRM (Customer Relationship Management – керування взаєминами із замовниками).

Враховуючи неможливість адекватного та обґрунтованого порівняння інформатизації МСБ в Україні та Японії, через розходження в визначеннях та підходів до класифікації підприємств малого та середнього бізнесу, а також відсутності постійної достовірної та релевантної статистичної інформації (особливо в Україні), ми можемо тільки сформулювати загальне уявлення про стан та перспективи розвитку

ІТ в досліджуваних країнах [4, с.78].

Аналіз стану інформаційних технологій в обох країнах нам дає Звіт Всесвітнього економічного форуму «Глобальні інформаційні технології 2008-2009». У цьому звіті окрім загальних параметрів країн таких як: ВВП на душу населення, інтернет-користувачі на 100 чоловік та кількість абонентів мобільного зв'язку на 100 чоловік, відображаються більш специфічні показники, які об'єднані в трьох групах: «компоненти середовища», «готовність компонентів», «використовуваність компонентів». Рейтинг розвитку зазначених показників України та Японії відображається в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники використання ІТ в Японії та Україні (2009 р.)

Параметр	Місце в рейтингу	
	Японія	Україна
Плата за з'єднання мобільних операторів	62	104
Якість місцевого постачальника послуг	4	87
Кількість місцевих постачальників послуг	1	74
Доступність/придатність нових телефонних ліній	11	91
Рівень фірми в освоєнні технологій	2	80
Здатність до інновацій	2	31
Масштаби використання Інтернету в бізнесі	11	44
Пріоритетність уряду щодо ІКТ	41	110
Закупівля урядом продукції передових технологій	42	54
Поширеність ліцензування інформаційних технологій	7	109
Урядовий успіх у заохоченні галузі ІКТ	59	86
Наявність державних он-лайн послуг	51	72
Індекс інформаційної участі	11	14

Примітка: розроблено авторами за даними [5]

Нажаль за багатьма показниками Україна дуже серйозно відстає від Японії. Тільки за показником Індексу інформаційної участі, який характеризує якість, релевантність, корисність та готовність урядових сайтів забезпечувати інтерактивну інформацію, та допоміжні інструменти та послуги населенню.

Лідуючі позиції Японії в цьому рейтингу за багатьма показниками свідчать про високий рівень розвитку та продуктивність використовуваних технологій. Тому, було прийнято рішення про вивчення саме японського досвіду.

Про стан розвитку ІТ на підприємствах малого та середнього бізнесу в Японії свідчать наступні дані.

Основні результати щодо використання фірмами Інтернету:

- В 2003 році, 90% підприємств МСБ вже впровадили ПК та змогли дістати доступ до мережі Інтернет, та 80% з них вже практикували комунікації за допомогою електронної пошти.
- 50% підприємств використовували всесвітню мережу для пошуку та передачі інформації.
- Подальші напрямки використання (внутрішня корпоративна мережа, он-лайн конференції, спільне використання планів проведення заходів, тощо) все ж, менш розповсюджені.
- В 2003 році приблизно 60% МСП впровадили системи управління для бухгалтерського обліку та продажів, включаючи електронні касові автомати.
- 33,9% МСП адаптували системи керування матеріально-технічним постачанням та 31% – системи управління продажами.
- Інформаційні системи всередині компаній ще недостатньо розповсюджені, але серед них робоча система комунікацій (28,7%), система спільного користування документами (26,2%), система формування робочих звітів (23,1%) є найбільш популярними [3, с. 56].

В Японії ще в 2001 році були проведені дослідження Міністерством інформації та комунікацій 1,6 млн. компаній, 90% з яких – підприємства МСБ щодо використання електронної комерції та пов'язаних з цим видів діяльності.

Електронна комерція:

- Показник кількості фірм за всіма категоріями, що практикують електронну комерцію складає приблизно 10,5%. Рівень МСП – 10,1%, великі фірми – 26,1%.
- В2В угоди проводяться 7,8% МСП та 19,3% великих компаній, для В2С угод показники відповідно складають: 3,8% та 11,1%.
- Більш ніж 50% фірм використовують В2В системи для продажів (57,4%), закупівлі (54,8%), дистрибуції (18,2%), та після торговельного обслуговування (21,8%). Ці показники схожі як для малих та середніх фірм, так і для великих.
- В2С частіше використовується для прийняття заказів (82,2%), дистрибуції (19,2%) та після

торговельного обслуговування. Це свідчить про те, що багато фірм використовують В2С для формування нового виду відносин з клієнтами. Вищезгадані показники також не залежать від розміру фірми.

SCM (системи управління ланцюжками постачань)

В відповідності до опитування, що було проведено Агентством малого та середнього бізнесу Японії серед підприємств промислових галузей, оптової та роздрібною торгівлі, що використовують SCM, тільки, одна третина їх розуміє концепцію цієї системи та вбачає її корисною. Кількість фірм, що її використовують не перевищує 15% в промисловій галузі.

Розглядаючи цей аспект з точки зору розміру фірм, тільки чверть МСП усвідомлює концепцію SCM, тільки 8,4% з них дійсно впроваджують її. Це менш ніж половина показника великих підприємств [3, с. 57].

Розвиток інформаційних технологій на підприємствах малого та середнього бізнесу як і формування інформаційного суспільства в цілому стало можливим завдяки виваженій та ефективній інституціональній політиці японських органів державної влади. Адже японський уряд приділяє першочергову увагу розвитку інформаційних технологій, включивши їх у перелік чотирьох найбільш пріоритетних напрямків розвитку науки й техніки й вважаючи їх одним з основних факторів безперервного економічного росту й підвищення міжнародної конкурентоспроможності японської промисловості.

Так, в рамках політики інформатизації були створені та задіяні наступні інституції:

1. Інформаційно-комунікаційна політика:
 - Стратегічне управління ІТ (прем'єр-міністр Японії та його кабінет),
 - Міністерство економіки, торгівлі та промисловості,
 - Міністерство внутрішніх справ та комунікацій,
2. Політика в сфері малого та середнього бізнесу:
 - Агентство підприємств малого та середнього бізнесу,
 - Японська організація зовнішньої торгівлі (JETRO),

Політика інформатизації здійснювалася за наступними напрямками:

1. Розроблена стратегія Електронна Японія (e-Japan), 2001 рік.
 - Встановлення надшвидкісних мереж доступу до Інтернету,
 - Розвиток електронної комерції,
 - Реалізація політики електронного уряду,
 - Розвиток людського капіталу для ІТ
2. Розроблена стратегія Електронна Японія II (e-Japan), 2003 рік.
 - Обрані сім цільових сфер для застосування ІТ: медицина, харчування, життя, фінансування

для МСБ, освіта, зайнятість та адміністративні послуги [3, с. 106].

Політика щодо розвитку МСБ формується за такими напрямками:

(Міжнародна торгівля)

- Проекти з дослідження зарубіжних ринків (Дослідження зарубіжних ринків JETRO на предмет можливості майбутнього експорту).
- Виставкові проекти закордоном.
- Закордонні місії з експорту
- Зарубіжні координатори проектів (JETRO відправляє своїх бізнес-координаторів в усі країни світу).

(Спрощення торгівлі)

- Доступність портових послуг 24 години на добу.
- Автоматизовані системи митного контролю. Комплексне обслуговування (спрощена система Єдиного вікна).
- Система попереднього огляду, яка прискорює імпортні процедури.
- Технічні машини контролю
- Високоточне обладнання для контролю методом рентгеноскопічного просвічування.
- Система радіочастотної ідентифікації використовується для міжнародного поширення продукції.

(Сприяння ПЗІ)

- Заснована Японська інвестиційна рада.
- Встановлено п'ять важливих сфер діяльності Ради: формування сприятливого середовища для ПЗІ, реформування адміністрування: сприяння комплексному адміністративному обслуговуванню, формування сприятливих умов життя та зайнятості населення, реформи місцевих та центральних органів влади.

(Сприяння бізнесу)

- Практичні тренінги для стартапів.
- Юридична підтримка для стартапів: «стартап за 1-йєну», спеціальна пільга для малого

бізнесу.

- Фінансова підтримка.
- Податкові пільги.
- Підтримка маркетингу.
- Підтримка НДДКР: Підтримка малого підприємництва для участі в міністерських програмах НДДКР.
- Інкубатори.

(Подолання цифрового розриву)

Наступні міри необхідні для забезпечення IT-спеціалістів кваліфікованими знаннями та навичками, які допомагають підприємствам МСБ в широкому розповсюдженні інформаційних технологій високого рівня: стандартизація IT-навичок, навчання IT-координаторів, навчання спеціалістів, які оцінюють безпеку інформаційних технологій.

За цим напрямком реалізується проект для стратегічної підтримки та активації інвестицій в IT: тренінги для власників МСП, консультації з бізнес-планування, консультування з питань інвестицій в сферу IT, презентації можливого використання інформаційних технологій в бізнесі [3, с. 107].

Також здійснюється фінансова підтримка МСБ та стимулювання інвестицій в IT (дешеві кредитні ресурси, податкові пільги для підприємств, що впроваджують IT та ін.).

В Японії в рамках процесів інформатизації країни була розроблена нова та реформована вже існуюча законодавча база в відповідності до сучасних вимог (зокрема були прийняті наступні закони: Про малий та середній бізнес, Інформаційні технології: стратегія уряду, Про творчу діяльність підприємств малого та середнього бізнесу, Про сприяння розвитку нових підприємств, Про захист інтелектуальної власності, Про електронний підпис та аутентифікацію; прийнято спеціальний Закон про відновлення промисловості; реформовані Закони про патенти, авторське право, антимонопольне законодавство та ін.).

Таким чином, поєднання розуміння японським бізнесом переваг, що надають інформаційні технології та продумана стратегія державної підтримки компаній зробила можливим успішний перехід Японії до інформаційного суспільства.

Враховуючи специфіку українського бізнесу, ментальність вітчизняних підприємців поєднану з відсутністю сильного лобі малого та середнього бізнесу в центральних органах державної влади необхідно констатувати наявність певних проблем в сфері впровадження інформаційних технологій в Україні взагалі, та на підприємствах МСБ зокрема.

Одна з найбільш актуальних в умовах глобальної конкуренції проблем українського малого та середнього бізнесу – невміння й небажання власників розробляти довгострокову стратегію розвитку бізнесу. За даними дослідження підприємницького середовища, в 2009 році тільки 4-6% малих і середніх підприємств мали плани по збільшенню бізнесу на кілька років уперед. Інші на питання, чи не збираються вони розширюватися протягом найближчих п'яти років, відповідали: «занадто довгий строк для планування». Одна з причин такого ставлення до стратегічного планування в Україні це нестабільність (економічна, політична) неефективна реалізація довгострокової державної політики і т. ін. [6].

Інша проблема – нерозуміння власниками або керівниками підприємств критичного значення використання інформаційних технологій в бізнесі. Це, наприклад, демонструє той факт, що витрати українського бізнесу за даною статтею оцінюються в суми порядку 0,1-0,3% річного обороту (і це, як правило стосується ведучих його представників) [6]. Але навіть компанії, що не жалують грошей на інформаційні технології, одержують від своїх вкладень далеко не все, що могли б. Важливо, що ця невідповідність не усувається одним тільки підвищенням обсягу капіталовкладень. Справа в тому, що більшість компаній вкладає основні кошти в елементарні частини інформаційного комплексу: персональні комп'ютери для офісних ділових додатків, мережі й електронну пошту для організації зв'язку, додатка підтримки основного бізнесу. 80% коштів від загального обсягу капіталовкладень середньостатистичної компанії йдуть на технології, які можуть забезпечити створення найефективніших інформаційних комунікацій, а віддача при цьому становить лише 20% від тих переваг, які доступні вже сьогодні. Неадекватність результату витратам пояснюється, по-перше, недостатньою поінформованістю в питаннях можливостей, надаваних сучасними технологіями, і по-друге – неповним використанням цих можливостей, навіть коли в організації на руках є всі кошти для оперативної доставки потрібної інформації всім співробітникам компанії [1, с. 13].

Висновки та пропозиції. Слід зазначити, що ще на початку XXI ст. інформаційні технології являли собою серйозну конкурентну перевагу, а вже сьогодні це необхідність, без якої неможлива бізнес діяльність в принципі, і особливо в глобальному конкурентному середовищі. Таким чином, бізнесу для досягнення глобальної конкурентоспроможності вже сьогодні необхідні чіткі й ефективні стратегії інформатизації.

На державному рівні спостерігаються наступні негативні тенденції: посилення конкуренції між відповідними органами державної влади за вплив на сферу електронного документообігу та

електронного цифрового підпису, покладання на себе непритаманних для них функцій та завдань з одночасним лобюванням інтересів конкретних суб'єктів господарювання; зменшення майже вдвічі обсягу фінансування проектів інформатизації за рахунок державного бюджету та в 10 разів на Національну програму інформатизації, залишається низьким рівень використання вільного програмного забезпечення та програмного забезпечення з відкритим кодом в державному секторі, і в першу чергу, в органах державної влади, в цілому уповільнились темпи розвитку інформаційного суспільства в Україні [7, с. 5].

В сукупності негативний вплив зазначених та інших факторів може призвести до подальшого збільшення «цифрового розриву» та відставання України від передових країн світу у питанні побудови інформаційного суспільства. Саме тому, автор пропонує більш глибоке дослідження Японського досвіду формування інформаційного суспільства та створення сприятливих умов для впровадження ІТ підприємствами малого та середнього бізнесу.

РЕЗЮМЕ

В статті розглядаються інформаційні технології як невід'ємний елемент процесу адаптації підприємств до умов глобальної конкуренції. Дається аналіз розвитку інформаційних технологій в Японії, основних сфер використання ІТ підприємствами малого та середнього бізнесу. Розглядаються стратегічні напрямки інституціональної політики щодо МСБ та стимулювання інформатизації підприємств цього сектору та суспільства в цілому. Аналізується проблемні аспекти інформатизації українського суспільства, стверджується необхідність вивчення та часткового використання успішного японського досвіду в цій сфері для більш успішної адаптації українського бізнесу до глобального конкурентного середовища.

Ключові слова: інформатизація, інформаційні технології, малий та середній бізнес, продуктивність, адаптація, глобальна конкуренція.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются информационные технологии как неотъемлемый элемент процесса адаптации предприятий к условиям глобальной конкуренции. Дается анализ развития информационных технологий в Японии, основных сфер использования ИТ предприятиями малого и среднего бизнеса. Рассматриваются стратегические направления институциональной политики относительно МСБ и стимулирования информатизации предприятий этого сектора и общества в целом. Анализируются проблемные аспекты информатизации украинского общества, и утверждается необходимость более глубокого исследования и частичного использования успешного японского опыта в этой сфере для более повышения эффективности процесса информатизации украинского бизнеса.

Ключевые слова: информатизация, информационные технологии, малый и средний бизнес, производительность, адаптация, глобальная конкуренция.

SUMMARY

In the article, there is an analysis of the informational technologies as one of the key elements in the process of adaptation of business to global competition. The analysis of IT development in Japan, main areas of IT utilization by SME's is given. Strategic directions of an institutional policy concerning SME's and stimulations of informatization of this sector are considered. The author notes the problem aspects of informatization of the Ukrainian society, and points at the necessity of more in-depth study and partial use of successful Japanese experience in this sphere for efficiency increasing of the Ukrainian business informatization.

Keywords: informatization, informational technologies, small and medium-sized business, productivity, adaptation, global competition.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Гейтс Б. Бизнес со скоростью мысли – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 480 с.
2. Сегин П., Воробьев А. «Состояние и перспективы развития информационных и телекоммуникационных технологий в Японии» // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ixbt.com/cm/japan-it-aug05.shtml>
3. Kuwayama M., Ueki Y., Tsuji M. Information Technology for Development of Small and Medium-sized Exporters in Latin America and East Asia. – Santiago of Chile // United Nations, 2005. – 474 p.
4. Tulku Y. I., Kapturenko N.G. Ukrainian medium sized business in terms of global competitive environment: national specifics, tendencies and main problems of development // *Економічний вісник Донбасу*. – №4(22). – 2010. – С. 78- 82.
5. Dutta S., Mia I. The Global Information Technology Report 2008–2009. Mobility in a Networked // World Economic Forum, 2009. – 387 p.
6. Корнеев С.В. SMP-эпоха «до-ERP» и «недо-ERP» Средний бизнес: состояние и перспективы // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://www.management.com.ua/ims/ims143.html>
7. Доповідь про стан та перспективи розвитку інформатизації та інформаційного суспільства в Україні за 2010 рік. – К. // Кабінет міністрів України, 2010. – 93 с.